
Stimuleren van beginnende geletterdheid in groep 1

Marieke Borremans

Student nummer: 2104485

Opleiding

Van remedial teacher naar speciale leerhulp

Begeleider

Jos Geervliet – van der Hart

September 2008

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Introductie	5
1. Onderzoeksvraag	7
2. Theoretisch onderzoek	10
3. Onderzoeksmethodologie	16
4. Dataverzameling en analyse	20
5. Data-interpretatie	29
6. Evaluatie	36
Nawoord	39
Literatuurlijst	40
Bijlagen	42

Samenvatting

Bij het opzetten van mijn onderzoek was voor mij het feit dat ik alleen groep 1 leerlingen in mijn groep heb een belangrijk gegeven. Ik heb dit gegeven genomen als mijn uitgangspunt voor het tot stand komen van mijn onderzoek en de hieruit voortvloeiende onderzoeksvraag en deelvragen.

Na observatie in mijn groep, ben ik tot de conclusie gekomen dat ik de leerlingen graag op een specifiek gedeelte verder wil helpen in hun ontwikkeling. Mijn keus is gevallen op beginnende geletterdheid.

Hieruit is mijn onderzoeksvraag naar voren gekomen:

*Hoe kan ik als leerkracht van een groep 1 mijn aanbod op het gebied van beginnende geletterdheid zo vormgeven,
dat ik de leerlingen van groep 1 begeleid in hun ontwikkeling op het gebied van beginnende geletterdheid,
teneinde ik de leerlingen, zonder voorbeeldgedrag van ervaren groep 2 leerlingen, heb gebracht tot het behalen van de vooraf gestelde doelen.*

Uit literatuurstudie is gebleken dat een breed scala aan mogelijkheden is om aan te sluiten bij het niveau en interesse van leerlingen uit groep 1. Voor mijn onderzoek heb ik besloten om een keus te maken uit de geschikte vijf tussendoelen.

Bij het maken van mijn keus heb ik geobserveerd wat de leerlingen uit mijn groep interessant vinden om te doen. Waar ze veel plezier aan beleven. Hieruit kwamen de volgende twee punten sterk naar voren:

1. Ze reageren erg enthousiast als ik met een knuffel of handpop verschillende zaken introduceer of aanleer.
2. De leerlingen spelen zeer graag in de verschillende spelhoeken.

Door bij deze gegevens aan te sluiten leren de leerlingen spelenderwijs op het gebied van beginnende geletterdheid. Schoolse lessen zijn niet nodig, de activiteiten die worden uitgevoerd zijn een logisch gevolg van hun spel.

Uiteindelijk is mijn keus gevallen op:

1. Het maken van scripts voor een poppenkastspel.

- Handpoppen zullen in de klas een centrale rol gaan spelen.
- 2. Het uitvoeren van spelactiviteiten naar aanleiding van een verhalend prentenboek.
 - Spelhoeken zullen hierbij een belangrijke plaats innemen.

De tussendoelen beginnende geletterdheid die hier onder vallen zijn; tussendoel 2 'Verhaalbegrip', tussendoel 3 'Functies van geschreven taal' en tussendoel 5 'Taalbewustzijn'.

Na het maken van observatielijsten die behoren tot de geselecteerde tussendoelen, zijn er acht leerlingen geselecteerd om mee te doen aan het onderzoek. Vier van deze leerlingen kregen intensieve begeleiding, de andere vier leerlingen ontwikkelden zich op eigen initiatief. Deze leerlingen zijn bij de start en afronding van het onderzoek geobserveerd door drie observatoren.

Uiteindelijk is uit het onderzoek gekomen dat er is een significant verschil waar te nemen is tussen de leerlingen die wel intensieve begeleiding hebben gehad en de leerlingen die geen intensieve begeleiding hebben gehad.

De leerlingen die *wel* intensieve begeleiding hebben gehad scoren op de 5-puntenschaal tussen de 4 en 5. Dit wil zeggen dat deze leerlingen geregeld op eigen initiatief in de tussendoelen zijn geïnteresseerd en er mee experimenteren of het tussendoel toepassen op eigen initiatief. Enkele uitzonderingen scoren op de 5-puntenschaal een 3. Dit wil zeggen dat deze leerlingen met begeleiding van de leerkracht regelmatig interesse tonen in het tussendoel. Er is *geen* significant verschil waarneembaar tussen de jongens en de meisjes.

De leerlingen die *geen* intensieve begeleiding hebben gehad scoren op de 5-puntenschaal tussen de 1 en 2. Dit wil zeggen dat deze kinderen in de tussendoelen nog niet geïnteresseerd zijn of er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in tonen. Enkele uitzonderingen tonen door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in de tussendoelen. Deze leerlingen hebben zich niet tot nauwelijks ontwikkeld op het gebied van de geselecteerde tussendoelen beginnende geletterdheid. Uitzonderingen daargelaten. Er is *geen* significant verschil waarneembaar tussen jongens en meisjes.

Belangrijk bij de interpretatie van de 5-puntenschaal is, om in gedachten te houden dat de tussendoelen worden verworven in een cyclisch proces. De 5-puntenschaal dient gelezen te worden horende bij het beheersingsniveau van groep 1.

Introductie

Mijn naam is Marieke Borremans. Ik ben nu voor mijn vierde jaar werkzaam in het basisonderwijs. Al van jongs af aan heb ik het altijd een boeiend vak gevonden. Na de HAVO te hebben afgerond wist ik direct dat ik naar de PABO wilde. Na afronding van mijn studie heb ik een baan gevonden voor twee dagen in groep 3 op De Vrijburg te Uitgeest en drie dagen in een kleutergroep op De Kerkbeek te Heemskerk.

Al snel merkte ik dat ik het interessant vind om meer te weten te komen rond bepaalde aspecten van het onderwijs. Met name die zaken die ik in mijn dagelijkse werkzaamheden tegen kom. Dit is vooral op het gebied van de verschillen in niveau van kinderen op zowel cognitieve - als gedragsaspecten. Hierdoor ben ik mij gaan oriënteren op mogelijke vervolgstudies en zo kwam ik terecht bij de opleiding 'Van remedial teacher naar speciale leerhulp'. Wat mij erg aansprak in de opleiding was de mogelijkheid tot toepasbaarheid in de dagelijkse praktijk. Ik heb het namelijk erg naar mijn zin in mijn groep en wil er ook voorlopig nog niet uit. De tot nu toe verworven kennis vind ik erg prettig. Het verfrist mijn kijk op leerlingen en de gang van zaken op school. In het tweede leerjaar van deze studie werd de mogelijkheid geboden om de Master SEN te volgen. Mij richten op een specifiek onderwerp door middel van een onderzoek leek mij zeer interessant, met als resultaat dit verslag.

Na 3 jaar in verschillende groepen te hebben gewerkt, vond ik het tijd voor een eigen groep. Op dit moment ben ik werkzaam op Kornak te Uitgeest.

Een geheel nieuwe school, gevestigd in een nieuwbouwwijk, die nog steeds aan het groeien is. De school is op 1 september 2005 geopend en draait nu voor het derde schooljaar. Het opleidingsniveau van de ouders is boven gemiddeld.

Ik heb een nieuwe kleutergroep opgestart in januari. In deze kleutergroep stromen alle leerlingen in die vanaf januari 4 jaar zijn geworden. Het is een 'groeiklas'. Hier zal ik mijn onderzoek gaan uitvoeren. Dit onderzoek zal ik zelf uitvoeren. Hierbij kan ik ondersteuning vragen aan mijn collega's in de parallel kleutergroepen en groepen 2/3. Ook zal ik ondersteuning kunnen vinden bij mijn studiegenoot Edith Eeltink, die ook de Master SEN volgt.

Mijn onderzoek zal zich toespitsen op groep 1 en dan wel op het gebied van taalonderwijs. Het taalonderwijs vind ik een heel boeiend gedeelte van het onderwijs in deze groep, en dan wel specifiek de beginnende geletterdheid. Hierbij ligt een heel belangrijke taak weggelegd in de kleutergroepen, in zowel de groepen 1 als 2. In deze groepen wordt de basis gelegd voor de successen die een leerling in groep 3 tijdens het aanvankelijk leesproces zal hebben.

Naar mijn eigen ervaring in groep 3, komen leerlingen met grote verschillen van groep 2 naar groep 3. Vol verwachting. Grote verschillen in opgedane kennis in groep 1 en 2 is de realiteit zult u denken, maar er kan veel ondervangen worden door goed te kijken naar het onderwijsaanbod op het gebied van taal in de kleutergroep, in zowel groep 1 als 2.

Een nieuwe groep op een nieuwe school. Een goed moment om mijn eigen handelen op het gebied van taalonderwijs, en specifiek op het gebied van beginnende geletterdheid, onder de loep te nemen. Na aanleiding van literatuurstudie en het uitvoeren van mijn onderzoek wil ik concluderen wat een goede en effectieve manier is om groep 1 kinderen te stimuleren in hun ontwikkeling op het gebied van beginnende geletterdheid.

1. Onderzoeksvraag

Voor het eerste jaar werkzaam zijn op een school levert vaak vragen op. Niets is meer vanzelfsprekend. Een onderzoekende houding is hierbij een must. Als snel is duidelijk dat op een school die voor het derde schooljaar draait, zaken nog niet altijd vast staan. Geregeld moet het (nog) uitgezocht worden. Iedere leerkracht doet zijn werkzaamheden in de groep en houdt zich aan de minimum doelen die voor de verschillende vakvormingsgebieden staan beschreven. Iedereen doet zijn werk en tot op heden functioneert de school goed.

Ik wil mijn onderwijsaanbod voor de leerlingen in mijn groep optimaal hebben. Dit geldt voor alle vakvormingsgebieden. Mijn persoonlijke interesse ligt voornamelijk op het gebied van het taalonderwijs in de kleutergroep en met name bij de beginnende geletterdheid. Door ervaringen die ik heb opgedaan tijdens mijn werkzaamheden in andere kleutergroepen, zijn mijn kennis en vaardigheden op het gebied van taalonderwijs in de afgelopen jaren gegroeid. Ook door het volgen van de opleiding 'Van remedial teacher naar speciale leerhulp' is mijn kennis uitgebreid.

Door deze kennis zijn bij mij tijdens mijn dagelijkse praktijk een aantal vragen gekomen:

- Komen de leerlingen in groep 1, die geen voorbeeld gedrag zien van groep 2 leerlingen, op het gebied van beginnende geletterdheid optimaal tot ontwikkeling?
- Is mijn onderwijsaanbod op het gebied van beginnende geletterdheid toereikend, bied ik voldoende uitdaging en/of zijn er bepaalde aspecten onderbelicht?
- Wat zijn de zaken die de leerlingen uit groep 1 net dat stapje verder helpen in hun zone van naaste ontwikkeling zonder concreet voorbeeldgedrag van groep 2 leerlingen?
- Ontwikkelen leerlingen die in een groep 1/2 zitten zich optimaler op het gebied van beginnende geletterdheid, dan leerlingen uit een groep 1?
- Wat staat hierover in de literatuur?
- Wat zie ik van de beschreven literatuur terug in mijn eigen handelen?

Mijn onderzoeksvraag die hieruit voortvloeit is de volgende:

*Hoe kan ik als leerkracht van een groep 1 mijn aanbod op het gebied van beginnende geletterdheid zo vormgeven,
dat ik de leerlingen van groep 1 begeleid in hun ontwikkeling op het gebied van beginnende geletterdheid,
teneinde ik de leerlingen, zonder voorbeeldgedrag van ervaren groep 2 leerlingen, heb
gebracht tot het behalen van de vooraf gestelde doelen.*

Mijn deelvragen die hieruit voortvloeien zijn:

- 1. Zijn er minimum doelen specifiek voor groep 1 op het gebied van beginnende geletterdheid?*
- 2. Zijn er activiteiten, buiten 'schoolse lessen' om, op het gebied van beginnende geletterdheid die specifiek aansluiten bij de ontwikkeling van groep 1 leerlingen.*
- 3. Wat is de beginsituatie op het gebied van beginnende geletterdheid van de groep 1 leerlingen uit mijn groep?*
- 4. Hebben de geselecteerde geletterde activiteiten duidelijk effect gehad op de ontwikkeling van de leerlingen uit mijn groep 1?*

Ik wil graag onderzoeken welke activiteiten op het gebied van beginnende geletterdheid juist aansluiten bij groep 1 leerlingen. Belangrijk hierbij is de leerkracht van groep 1. Welke rol moet zij vervullen om de leerlingen verder te helpen in een zo'n geleidelijk mogelijk lopende ontwikkeling? Dit in tegenstelling tot groep 1 leerlingen in een groep 1/2, waarbij ook de ervaren groep 2 leerlingen naast de leerkracht, een grote bijdrage leveren aan het ontwikkelen van de beginnende geletterdheid. Zij vormen een voorbeeld. De groep 1 leerlingen zien dit, volgen de handelingen en in een latere fase imiteren ze de groep 2 leerlingen. Zo worden ze op een geleidelijke wijze 'meegenomen' in hun ontwikkeling. ⁸

Mijn onderzoek wil ik uitvoeren in groep 1 op basisschool Kornak te Uitgeest. Dit is de school waar ik zelf werkzaam ben in groep 1. In deze groep zitten nu vijftien 4-jarige kleuters. Aan het eind van dit schooljaar is de groep gevormd tot zevenentwintig kleuters. Deze leerlingen moeten zich zonder voorbeeldgedrag van ervaren groep 2 leerlingen, met voornamelijk de sturing van de leerkracht, zich ontwikkelen op het gebied van beginnende geletterdheid.

Het onderzoek voer ik zelf uit. Hierbij kan ik ondersteuning vragen aan Edith Eeltink, mijn studiegenoten van de Master SEN.

In de huidige situatie komen de leerlingen in mijn groep 1 dagelijks in aanraking met uiteenlopende situaties op het gebied van beginnende geletterdheid. Doordat er geen ervaren groep 2 leerlingen zijn die als voorbeeld kunnen dienen, gaan veel van deze situaties aan de leerlingen voorbij. Ook zie je sporadisch leerlingen bepaalde activiteiten wel op pakken, maar dit kan meer uitgebreid worden. Verder is de klas nog geen optimale geletterde omgeving. Mijn vaardigheden als leerkracht zijn naar mijn idee ook niet optimaal. Mijn kennis op het gebied van beginnende geletterdheid, vooral toegespitst op groep 1 leerlingen, is nog niet voldoende toerijkend.

In de gewenste situatie is de klas een optimale geletterde omgeving. De activiteiten die er plaats vinden zijn vooral gericht op wat leerlingen uit groep 1 bezig houden en waarin ze zich interesseren. De leerlingen zien het als vanzelfsprekend dat ze met activiteiten rond geletterdheid bezig zijn. Het is iets van de dagelijkse routine geworden. Door mijn aanbod komen ze verder in hun ontwikkeling en stimuleren ze elkaar. Zo ontwikkelen de leerlingen uit groep 1 zich optimaal, zonder voorbeeldgedrag van ervaren groep 2 leerlingen.

2. Theoretisch onderzoek

We leven in een cultuur waarin geschreven taal een zeer belangrijke plaats in neemt. Het is bijna ondenkbaar dat er een dag voorbijgaat zonder dat je in aanraking komt met een of andere schriftelijke taaluiting. Dit geldt niet alleen voor volwassenen, maar ook voor kinderen. Overal staan teksten op: melkpakken, een pot pindakaas, nummerborden van auto's, reclameborden, reclamefolders, etalages. Dat wil zeggen dat zelfs kinderen die zelden met boeken in aanraking komen, in ieder geval in aanraking komen met letters, woorden, zinnen en teksten. Beginnende of ontluikende geletterdheid sluit hierbij aan.

Onder beginnende of ontluikende geletterdheid verstaan we het ontwikkelingsproces waarin tot uiting komt dat kinderen:

- ervaren dat schriftelijk taalgebruik een belangrijke plaats inneemt in onze cultuur;
- er achter komen wat de functies zijn van dit schriftelijk taalgebruik;
- er achter komen op welke wijze de code werkt die wij daarvoor gebruiken;
- deze code leren ontcijferen en gebruiken.

Daarbij komt nog dat het van essentieel belang is dat de kinderen plezier beleven aan de diverse vormen van schriftelijk taalgebruik. ³

De schriftelijke en mondelinge taalontwikkeling van kinderen wordt beïnvloed door de aard en kwaliteit van interacties tussen volwassenen en kinderen en tussen kinderen onderling. Door het voorbeeld en uitleg van anderen worden kinderen zich bewust van hun eigen taalgebruik. ⁸ Betekenisvolle communicatie rond geschreven taal is belangrijk in de periode die voorafgaat aan de leesinstructie van groep 3. Samen denken, praten en reflecteren zijn tijdens de periode van beginnende geletterdheid minstens zo belangrijk als het lezen en schrijven zelf. Het gaat er om dat de kinderen snappen wat de functies zijn van lezen en schrijven in het leven van alledag. ¹⁰ Tijdens de interacties kunnen leerkrachten niet voorbijgaan aan de verschillen in beginsituaties in de vroege (schriftelijke) taalontwikkeling. De relatie tussen thuis en school speelt hier een belangrijke rol. Verschillen tussen kinderen moeten juist benut worden, ze kunnen werken als inspiratiebron door er met elkaar over te praten. ⁶

Interactief taalonderwijs houdt actie en handelen in, voor de leerkracht maar vooral voor de kinderen zelf. Een strategisch component hierbij is: ‘Zorg dat er een probleem/uitdaging is, iets wat de kinderen moeten uitzoeken.’ ¹¹

De verhouding tussen schriftelijk en mondeling taalgebruik

Het ontwikkelen van de geletterdheid begint niet bij het aanleren van de letters. De basis ervan wordt al gelegd bij het uitbouwen van de mondelinge taalvaardigheid. Je kunt het nog sterker zeggen. Schriftelijke taalvaardigheid bouwt normaliter voort op mondelinge taalvaardigheid. Mondelinge taalvaardigheid gaat vooraf aan de schriftelijke vorm ervan.

Dit is niet alleen een vanzelfsprekend gegeven. Jonge kinderen leren inderdaad eerder spreken en luisteren dan lezen en schrijven. Het zegt tevens iets over de wijze waarop we ons onderwijs moeten inrichten. Dat moet inspelen op de mogelijkheden van de kinderen. Het op gang brengen van de geletterdheid van kinderen kan niet los worden gezien van het stimuleren van de spreek- en luistervaardigheid. ³

In de groepen 1 en 2 (Vernooy, K. 2007) moet aandacht besteed worden aan het fonologisch bewustzijn: woorden, lettergrepen, rijmen, klanken onderscheiden en samenvoegen. Aan het einde van groep 2 moeten de kinderen ten minste vijftien letters kennen. ⁹

Het stimuleren van de spreek- en luistervaardigheid kan het best plaatsvinden in een voor kinderen betekenisvolle context. Schoolse lesjes zoals het nazeggen van woorden, of zinnen hebben doorgaans weinig zin. Het taalaanbod moet voor de kinderen werkelijk relevant en interessant zijn. Ze moeten er iets aan hebben. Het moet daadwerkelijk een plaats krijgen in hun normale bezigheden.

Betekenisvol taalgebruik vindt voor kinderen plaats in spelsituaties, gespreksituaties en luistersituaties zoals bij voorlezen, vertellen, poppenkast, tv kijken. In zo’n situatie is er sprake van natuurlijk taalgebruik. Je zegt iets, omdat je de ander iets duidelijk wilt maken. Je luistert omdat je wilt weten wat een ander zegt. Het gesprek heeft echt zin.

Evenals mondeling taalgebruik moet ook het schriftelijk taalgebruik functioneel zijn. Voor kinderen moet een activiteit zin, betekenis hebben. In eerste instantie ligt deze bedoeling buiten het lezen en schrijven zelf. Pas als kinderen iets ouder zijn richten ze zich op het lezen en schrijven zelf, om dat onder de knie te krijgen.

Het voorafgaande wil niet zeggen dat doelgericht taalaanbod wordt afgewezen. Integendeel. Het heeft alleen pas echt zin, als het kind er echt bij betrokken is. Als het iets kan met datgene wat hij leert. Als hij er in zijn eigen wereld direct iets aan heeft. Dan kan het deze vaardigheid namelijk ook toepassen. Het geleerde gaat functioneren en daardoor beklijft het ook. ³

Bepaalde geletterde activiteiten blijken juist in groep 1 aan te slaan. Voor andere activiteiten geldt dit in mindere mate, omdat in deze groep de inbreng van meer ervaren kleuters ontbreekt in de interacties bij geletterde activiteiten. Kinderen uit groep 1 kunnen in een heterogene kleutergroep veel opsteken van hun meer ervaren medeleerlingen, maar blijken toch duidelijk een andere doelgroep te zijn dan kinderen uit groep 2. ⁸ Stimulering in groep 1 is voornamelijk gericht op grote klankeenheden, gericht op zins- en woordniveau, terwijl in groep 2 en 3 de aandacht steeds meer uitgaat naar stimuleren op klankniveau. ⁷ Activiteiten die goed aanslaan zijn:

- introduceren en indelen van informatieve boeken;
- gesprekken voeren over uiteenlopende leesmaterialen;
- het maken van scripts voor een poppenkastspel;
- het gebruiken van informatieve boeken bij constructieactiviteiten;
- het uitvoeren van spelactiviteiten naar aanleiding van een verhalend prentenboek;
- schrijven van (eigen) namen en bijschrijven bij een tekening/werkstuk. ⁸

Fasen in (beginnende) geletterdheid

Het is niet mogelijk om de fasen van (beginnende) geletterdheid te koppelen aan bepaalde leeftijden. Kinderen zijn niet allemaal even lang en zwaar op 4-jarige leeftijd. Evenzo zijn er verschillen in de ontwikkeling van geletterdheid. En even als lengte en gewicht is er voor een deel sprake van blijvende verschillen.

De ontwikkeling van geletterdheid is voor een deel afhankelijk van de individuele mogelijkheden van het kind. Maar inmiddels is gebleken dat de omgeving hier grote invloed op heeft. Van groot belang is met name of de kinderen al op jonge leeftijd, meestal in de thuissituatie, in aanraking komen met diverse uitingen van geletterdheid. Zijn er thuis boeken aanwezig? Wordt er voorgelezen? Zien de kinderen welke functie geschreven taal heeft voor de ouders? Betrekken de ouders hun kinderen bij schriftelijke taaluitingen of attenderen ze hun kinderen hierop?

Er worden in de ontwikkeling van geletterdheid 5 fasen. Deze lopen bij het ene kind zeer geleidelijk in elkaar over. Bij andere kinderen zien we dat de ontwikkeling zich meer sprongsgewijs voltrekt. ³

Onder geletterdheid verstaan we het vermogen om lezend en schrijvend te communiceren. We onderscheiden 3 fasen in geletterdheid. In deze 3 fasen zijn 5 fasen onder te verdelen. ^{3,4}

1. Ontluikende geletterdheid

Fase 1: Kennismaken

2. Beginnende geletterdheid

Fase 2: Ontmoeten

Fase 3: Verkennen

Fase 4: Leren lezen

3. Gevorderde geletterdheid

Fase 5: Doorleren

Hieronder worden deze fasen toegelicht.

1. Ontluikende geletterdheid

De fase van ontluikende geletterdheid heeft betrekking op de voorschoolse periode.

In de periode van 0-4 jaar leren kinderen de basisprincipes van taal; ze leren mondeling te communiceren, ze leren spreken en luisteren. ⁴

Fase 1: Kennismaken

Het kind maakt op initiatief van een ander kennis met schriftelijk taalgebruik en is hierbij actief betrokken. In de meeste gevallen verloopt deze kennismaking via het voorlezen. Het kind ervaart dat er in een boek blijkbaar op de een of andere wijze zaken zijn vastgelegd. Eerst spelen de plaatjes een dominerende rol, later komt de tekst meer onder de aandacht.

Naast het lezen kan het kind in aanraking komen met schrijven. Het ziet dat de ouder een boodschappenbriefje maakt, een kaart verstuurt, een formulier invult, een briefje schrijft en verstuurt.

Er is sprake van functionele en betekenisvolle activiteiten in een ‘natuurlijke’ context. ³

2. Beginnende geletterdheid

In de fase van beginnende geletterdheid, in de groepen 1 tot en met 3, leren kinderen zich (verder) te oriënteren op geschreven taal. Uiteindelijk leren ze de elementaire leeshandeling. 4

Fase 2: Ontmoeten

Het kind neemt zelf initiatief in de omgang met schriftelijke taal. Het wil voorgelezen worden en ‘schrijft’ in krabbelschrift, door middel van een tekening of in letterreeksen. Uit wat het kind erbij vertelt blijkt dat het geen experimenteren is met het materiaal, maar dat het gemaakte werk iets te zeggen heeft. De betekenis ligt vaak van te voren vast. De inhoud wordt achteraf bedacht.

Fase 3: Verkennen

Het kind gaat de geschreven taal zelf actief verkennen. Het wil niet alleen voorgelezen worden maar gaat zelf ‘lezen’. Het kan woorden zoals de eigen naam herkennen. En later ook letters. Het blijft niet alleen bij lezen. De kinderen gaan schrijven en wel door middel van naschrijven en schrijven in eigen spelling.

Tevens zijn de kinderen in staat om met de taal zelf te spelen. Met name in de vorm van rijmen. Ze herkennen zowel eindrijm als beginrijm en weten dit ook te waarderen. Aan het eind van deze fase zijn de kinderen er, vanuit de leesdidactiek gezien, aan toe om het lezen te leren.

Fase 4: Leren lezen

Het kind leert alle letters en leert de elementaire leeshandeling. Het maakt gebruik van de eigen letterkennis bij het lezen. In deze fase willen de kinderen ook meer schrijven. 3

3. Gevorderde geletterdheid

In de fase van gevorderde geletterdheid, na groep 3, leren de kinderen de vaardigheden van het lezen en schrijven verder onder de knie te krijgen. 4

Fase 5: Doorleren

Het kind leert moeilijke woorden en moeilijkere teksten lezen en schrijven. Het motto voor deze fase zou moeten zijn: Veel lezen! Tevens blijft technische leesinstructie van belang. De kinderen ervaren dat je lezen doet met een bepaald doel. Ook hier is

begeleiding van belang. Daarnaast leren de kinderen om informatie en ervaringen op te schrijven en schriftelijk te communiceren met anderen. ³

Om de kwaliteit in onderwijs te waarborgen en te verbeteren is de hierboven staande leerlijn beschreven voor de groepen 1 tot en met 3, met de bijbehorende tussendoelen. ⁴ (zie bijlage 1) Deze tussendoelen zijn door het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen opgesteld, omdat ieder jaar te veel leerlingen uitvallen (10%) in het leesonderwijs. ⁵

Het stimuleren van beginnende geletterdheid

Het is vanzelfsprekend dat het aanbod moet zijn afgestemd op de fase waarin de kinderen zich bevinden. Het onderwijsaanbod is er op gericht om de kinderen in een hogere fase te krijgen. Het is de taak van de leerkracht het kind te motiveren activiteiten te ondernemen waardoor het iets kan leren. Vervolgens helpt en begeleidt de leerkracht het kind bij het leerproces. ³

3. Onderzoeksmethodologie

Hieronder vindt u de uitwerking van mijn onderzoeksvraag.

Mijn onderzoeksvraag luidt als volgt:

Hoe kan ik als leerkracht van een groep 1 mijn aanbod op het gebied van beginnende geletterdheid zo vormgeven,

dat ik de leerlingen van groep 1 begeleid in hun ontwikkeling op het gebied van beginnende geletterdheid,

teneinde ik de leerlingen, zonder voorbeeldgedrag van ervaren groep 2 leerlingen, heb gebracht tot het behalen van de vooraf gestelde doelen.

De uitwerking van mijn onderzoeksvraag in deelvragen ziet er als volgt uit:

Deelvraag	Onderzoeksmiddel	Waarom juist gekozen voor dit middel?	Welk antwoord verwacht ik te krijgen door dit middel in te zetten?
<i>1. Zijn er minimum doelen specifiek voor groep 1 op het gebied van beginnende geletterdheid?</i>	- Literatuurstudie. - Contact opnemen met Expertisecentrum Nederlands.	In de literatuur staat veel beschreven over beginnende geletterdheid. Expertisecentrum Nederlands is zeer actief betrokken bij de ontwikkeling hiervan.	Ik verwacht dat er wel tussendoelen zijn specifiek voor groep 1 op het gebied van beginnende geletterdheid.
<i>2. Zijn er activiteiten, buiten 'schoolse lessen' om, op het gebied van beginnende geletterdheid die specifiek aansluiten</i>	- Literatuurstudie. - Contact opnemen met Expertisecentrum Nederlands. - Observatie in mijn eigen groep 1.	In de literatuur staat veel beschreven over beginnende geletterdheid. Expertisecentrum Nederlands is zeer actief betrokken bij	Ik verwacht dat er wel activiteiten zijn die, buiten 'schoolse lessen' om, specifiek aansluiten bij de ontwikkeling van groep 1 leerlingen.

<i>bij de ontwikkeling van groep 1 leerlingen.</i>		de ontwikkeling hiervan.	
<i>3. Wat is de beginsituatie op het gebied van beginnende geletterdheid van de leerlingen uit mijn groep 1?</i>	- Lijst met doelen ingevuld door observator 1. - Lijst met doelen ingevuld door observator 2. - Lijst met doelen ingevuld door observator 3.	Door dezelfde lijst door 3 verschillende personen in te laten vullen, ontstaat er een goed beeld van de doelen die de leerlingen dan al wel of niet hebben behaald.	Ik verwacht dat de leerlingen nog maar een gering aantal doelen hebben behaald aan het begin van groep 1
<i>4. Hebben de geselecteerde geletterde activiteiten duidelijk effect gehad op de ontwikkeling van de leerlingen uit mijn groep 1?</i>	- Lijst met doelen opnieuw ingevuld door observator 1. - Lijst met doelen opnieuw ingevuld door observator 2. - Lijst met doelen opnieuw ingevuld door observator 3.	Door dezelfde lijst door 3 verschillende personen in te laten vullen, ontstaat er een goed beeld van de doelen die de leerlingen dan al wel of niet hebben behaald.	Ik verwacht dat de geselecteerde geletterde activiteiten gericht op specifiek groep 1 wel duidelijk effect hebben gehad op de ontwikkeling van de leerlingen uit mijn groep 1.

Opbouw van mijn onderzoek

Stap 1: Literatuurstudie

Door literatuurstudie wil ik mijn kennis uitbreiden op het gebied van beginnende geletterdheid. Een belangrijk item hierbij is het onderzoeken van het dan wel of niet bestaan van de tussendoelen die er zijn op het gebied van beginnende geletterdheid specifiek gericht op groep 1. Ook activiteiten die aansluiten bij de interesses en ontwikkelingsniveau specifiek bij groep 1 leerlingen verdienen de aandacht.

Stap 2: Expertisecentrum Nederlands

Verscheidende auteurs van literatuur op het gebied van beginnende geletterdheid zijn werkzaam bij het Expertisecentrum Nederlands. Hierdoor zal het expertisecentrum zeker een goede informatiebron zijn voor mijn literatuurstudie en onderzoek.

Stap 3: Keuzen maken

Na de literatuurstudie zal ik uit mijn bevindingen een keus maken voor het verder verloop van mijn onderzoek. Deze keus is gericht op de tussendoelen die in aanmerking komen specifiek voor groep 1.

Na deze keus te hebben gemaakt zal er een selectie plaats vinden van activiteiten die aansluiten bij de geselecteerde tussendoelen beginnende geletterdheid. Deze activiteiten zullen gedurende het onderzoek in groep 1 op Kornak te Uitgeest uitgevoerd worden.

Stap 4: Samenstellen van observatielijst

De geselecteerde tussendoelen worden samengebracht in een lijst. Deze lijst kan door de observatoren bij de start van het onderzoek ingevuld worden om de beginsituatie te bepalen. Er is gebruikt gemaakt van een 5-puntenschaal. Gekozen wordt voor drie observatoren die de lijst invullen voor in totaal acht leerlingen. Vier van deze leerlingen zullen intensieve begeleiding krijgen op het gebied van beginnende geletterdheid. De andere vier leerlingen zullen zich op eigen initiatief ontwikkelen.

Stap 5: Samenstellen van activiteitenlijst

Bij de geselecteerde tussendoelen wordt een lijst met activiteiten op het gebied van beginnende geletterdheid samengesteld die aansluiten bij de tussendoelen voor groep 1. Deze activiteiten zullen gedurende de periode van twee maanden intensief aan bod komen en regelmatig herhaald worden.

Stap 6: Keuze leerlingen

Er wordt een keus gemaakt welke leerlingen er worden geobserveerd. Hierbij zal een evenredige verdeling zijn tussen jongens en meisjes. Ook zal er bij de keus worden gekeken gedurende hoeveel weken de leerlingen onderwijs hebben genoten in groep 1.

Stap 7: Invullen van de observatielijsten

Om een beeld te krijgen van de beginsituatie worden de observatielijsten door drie personen ingevuld, dit om te waarborgen dat er een reëel beeld ontstaat van de ontwikkeling van de leerlingen tot dan toe. Er wordt gekozen voor het observeren van acht leerlingen, die gedurende het onderzoek gevolgd zullen worden. De observaties vinden plaats tijdens het spelen/werken en de kringactiviteiten gedurende een week. Er

is gekozen voor een week, omdat de kans dan groter is dat de verschillende tussendoelen aan bod komen en waar te nemen zijn.

Stap 8: Aanbieden van de activiteiten

Gedurende een periode van twee maanden worden de activiteiten geïntroduceerd en uitgevoerd. De vier geselecteerde leerlingen krijgen intensieve begeleiding en ervaren een hoge mate van voorbeeldgedrag van de leerkracht tijdens het spelen/werken.

Stap 9: Opnieuw invullen van de observatielijsten

Na twee maanden intensief bezig te zijn geweest met de gerichte activiteiten ter bevordering van de geletterdheid van de vier geselecteerde leerlingen, worden de observatielijsten voor dezelfde acht leerlingen ingevuld. Dit wordt door de drie observatoren gedaan die ook aan het begin hebben deelgenomen aan het onderzoek.

Stap 10: Resultaten vergelijken

De resultaten van observatie 1 en 2 worden vergeleken en de conclusies worden eruit getrokken en beschreven. Interessant is om er op te letten of er een duidelijk verschil waarneembaar is tussen de jongen en de meisjes.

Stap 11: Conclusie

Nadat de lijsten van de twee observaties zijn vergeleken kan de verzamelde data geïnterpreteerd worden en kan er een conclusie worden getrokken. Er kan nu antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag en de deelvragen.

4. Dataverzameling en analyse

Hieronder vindt u een verzameling van de antwoorden die ik heb gevonden op de deelvragen die voortvloeien uit mijn onderzoeksvraag.

De antwoorden zijn verkregen door literatuurstudie en praktijkonderzoek.

Deelvraag 1

Zijn er minimum doelen specifiek voor groep 1 op het gebied van beginnende geletterdheid?

Uit literatuurstudie is gebleken dat er geen minimum doelen specifiek voor groep 1 zijn. Het ontwikkelings- en leerproces kan worden opgevat als een cyclisch proces. In zo'n proces komen bepaalde ontwikkelings- en leerstappen steeds opnieuw terug, op een hoger niveau. Dit betekent dat bijna alle tussendoelen vanaf begin groep 1 aandacht verdienen en dat sommige tussendoelen dit blijven doen tot groep 3 en daarna. ⁴

Ook uit het antwoord van Marieke Tomesen van het Expertisecentrum Nederlands komt naar voren dat er geen specifieke tussendoelen voor groep 1 zijn. Wel zijn er tussendoelen die vooral van belang zijn voor groep 1. Dat zijn de volgende:

- boekoriëntatie
- verhaalbegrip
- functies van geschreven taal
- relatie tussen gesproken en geschreven taal
- taalbewustzijn

Deelvraag 2

Zijn er activiteiten, buiten 'schoolse lessen' om, op het gebied van beginnende geletterdheid die specifiek aansluiten bij de ontwikkeling van groep 1 leerlingen.

Bepaalde geletterde activiteiten blijken juist in groep 1 aan te slaan. Voor andere activiteiten geldt dit in mindere mate, omdat in deze groep de inbreng van meer ervaren kleuters ontbreekt in de interacties bij geletterde activiteiten. Leerlingen uit groep 1 kunnen in een heterogene kleutergroep veel opsteken van hun meer ervaren medeleerlingen, maar blijken toch duidelijk een andere doelgroep te zijn dan leerlingen uit groep 2. ⁸ Stimulering in groep 1 is voornamelijk gericht op grote klankeenheden, gericht op zins- en woordniveau, terwijl in groep 2 en 3 de aandacht steeds meer uitgaat naar stimuleren op klankniveau. ⁷

Activiteiten die goed aanslaan in groep 1 zijn:

- introduceren en indelen van informatieve boeken;
- gesprekken voeren over uiteenlopende leesmaterialen;
- het maken van scripts voor een poppenkastspel;
- het gebruiken van informatieve boeken bij constructieactiviteiten;
- het uitvoeren van spelactiviteiten naar aanleiding van een verhalend prentenboek;
- schrijven van (eigen) namen en bijschrijven bij een tekening/werkstuk. ⁸

Uit de hierboven beschreven activiteiten heb ik voor mijn onderzoek een keus gemaakt uit twee activiteiten die onder de aandacht worden gebracht. Van de acht geselecteerde leerlingen zullen er vier hier intensieve begeleiding en een hoge intensiteit van voorbeeldgedrag van de leerkracht bij krijgen.

1. Het maken van scripts voor een poppenkastspel.
 - Handpoppen zullen in de klas een centrale rol gaan spelen.
2. Het uitvoeren van spelactiviteiten naar aanleiding van een verhalend prentenboek.
 - Spelhoeken zullen hierbij een belangrijke plaats innemen.

Hieronder vindt u een uitwerking van de geselecteerde activiteiten:

1. *Het maken van scripts voor een poppenkastspel.*
 - *Taalpoppen zullen in de klas een centrale rol gaan spelen.*

Taalspel met taalpoppen

Met een taalpop kun je op een speelse manier aandacht besteden aan aspecten van het fonologisch bewustzijn. Een taalpop is een spelfiguur, bijvoorbeeld een bepaalde pop of knuffel, die door de leerkracht wordt geïntroduceerd en die de leerlingen attent maakt op bepaalde kenmerken van gesproken taal. De taalpop wordt gebruikt in communicatie met de leerlingen.

Vanaf groep 1 kunnen taalpoppen ingezet worden. In groep 1 vooral met poppen die praten in lettergrepen of in eindrijm. In groep 2 kunnen daar poppen bijkomen die praten in beginrijm of in losse klanken of die nieuwe letters aan de orde stellen. Deze poppen kunnen meegaan naar groep 3.

Een taalpop is bij voorkeur een ‘schootpop’ of een andere voor leerlingen onbekende pop waarmee de leerkracht veel expressie kan uitdrukken. Het kan ook een bijzondere handpop

zijn. De taalpop heeft een bepaalde naam. Deze naam verwijst in veel gevallen naar het verschijnsel dat de pop aan de orde stelt. (Lotte Langzaam, Tijn Rijn)
Taalpoppen kunnen in combinatie met elkaar gebruikt worden.

Voor alle taalpoppen geldt dat een duidelijke introductie vereist is en dat in eerste instantie de leerkracht met de taalpop werkt. In tweede instantie kunnen leerlingen meer zelfstandig met een taalpop spelen en werken. Een taalpop werkt des te beter naarmate de leerkracht een bijzondere wereld rond de pop schept en deze wereld voor een deel betrokken wordt in het taalspel. 2

Het maken van een script voor poppenspel valt onder het tussendoel 2 'Verhaalbegrip'
Het gebruik maken van taalpoppen valt onder het tussendoel 5 'Taalbewustzijn' (zie bijlage 1)

2. *Het uitvoeren van spelactiviteiten naar aanleiding van een verhalend prentenboek.*
- *Spelhoeken zullen hierbij een belangrijke plaats innemen.*

Taalspel in spelhoeken

Tijdens de uitvoering van thema's, projecten of bijvoorbeeld werken rond prentenboeken en verhalen kan een leerkracht thematische spelhoeken opzetten in overleg en samenwerking met leerlingen. Zowel gedurende de fase waarin de spelhoek ontstaat, als tijdens de fase waarin de leerlingen in de hoek spelen of werken, doen zich momenten voor waarbij het taalbewustzijn van leerlingen wordt gestimuleerd.

In spelhoeken kunnen leerlingen functionele lees- en schrijfactiviteiten uitvoeren die passen binnen de context van hun spel. Men noemt dit geletterd spel. Tijdens geletterd spel bouwt de leerkracht korte instructieve momenten in bij leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben op aspecten van het fonologisch bewustzijn. De leerkracht stimuleert de leerlingen om op zoek te gaan naar nieuwe voorbeelden van woorden en letters of het toepassen van vaardigheden die de leerlingen onder de knie hebben.

Bij het opzetten van de spelhoek voert de leerkracht met de leerlingen overleg over wat er nodig is, opdat de spelhoek zo is ingericht dat de leerlingen er goed in kunnen spelen en werken. Hierbij zijn ook allerlei lees- en schrijfmaterialen noodzakelijk.

De ideeën voor spel ontstaan gaandeweg als de leerkracht met de leerlingen korte gesprekjes voert over wat er allemaal in de spelhoek gedaan kan worden. Deze gesprekjes helpen om geletterd spel bij leerlingen op gang te brengen. Ditzelfde gebeurt als er materialen of

probleemstellingen uit het dagelijks leven worden ingebracht die de leerlingen bij hun spel betrekken.

Een spelhoek ontstaat:

- ter verwerking van een prentenboek
- over een gangbaar thema (winkel/supermarkt)
- als een gevolg van een probleemstelling (politiebureau)
- het karakter van een werkplaats (bibliotheek/drukkerij)

Lees- en schrijfhandelingen kunnen op een subtiële manier tijdens het spel in hoeken worden verwerkt. Uit onderzoek weten we dat lees- en schrijfgedrag tijdens spel in de eerste plaats wordt uitgelokt door de aanwezigheid van specifieke materialen. Leerkrachten kunnen schriftelijke materialen aanpassen aan het thema van de spelhoek, waardoor er functionele lees- en schrijfhandelingen mogelijk zijn. Bepalend is ook de rol van de leerkracht die gedragingen rond geschreven taal stimuleert door bepaalde gebeurtenissen en handelingen in spel in te brengen. Spel met gebruik van symbolen ontstaat sneller als leerlingen levensechte situaties kunnen verbeelden. 2

Het uitvoeren van spelactiviteiten naar aanleiding van een verhalend prentenboek valt onder tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

Spelhoeken zullen steeds verder uitgebreid worden van spelactiviteiten naar aanleiding van een verhalend prentenboek naar thematische hoeken. Deze activiteit valt onder tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’. (zie bijlage 1)

Deelvraag 3

Wat is de beginsituatie op het gebied van beginnende geletterdheid van de leerlingen uit mijn groep 1?

Om de beginsituatie van de acht geselecteerde leerlingen te bepalen hebben drie observatoren, inclusief mijzelf, de observatielijst ingevuld. Op deze observatielijst zijn de drie kerndoelen beginnende geletterdheid beschreven waaronder de twee activiteiten vallen waarvoor ik heb gekozen in mijn onderzoek. (zie bijlage 2)

De resultaten van de observaties heb ik geïnventariseerd en per leerling weergegeven in een schema. Deze schema's zijn terug te vinden in de bijlagen. (zie bijlage 3)

Hieronder is de beginsituatie voor de betreffende tussendoelen per leerling weergegeven. Het beginniveau van de leerlingen werd bepaald door de gemiddelde score te nemen van de drie observatoren per tussendoel. Deze is te vinden in de donkergrijze balk.

Leerlingen met intensieve begeleiding

Naam: Jasper v/d L.			
Intensieve begeleiding: ja			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	1.0	1.0	1.0
Observator 2	1.0	1.0	1.0
Observator 3	1.0	1.0	1.0
Gemiddeld	1.0	1.0	1.0

Naam: Berend A.			
Intensieve begeleiding: ja			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	1.0	1.0	1.0
Observator 2	1.0	1.0	1.0
Observator 3	1.0	1.0	1.0
Gemiddeld	1.0	1.0	1.0

Naam: Carlijn K.			
Intensieve begeleiding: ja			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	1.4	1.8	1.4
Observator 2	1.8	1.6	1.6
Observator 3	2.0	2.0	1.6
Gemiddeld	1.7	1.8	1.5

Naam: Suze G.			
Intensieve begeleiding: ja			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	2.0	1.2	1.4
Observator 2	1.4	1.4	1.2
Observator 3	2.0	1.8	1.4
Gemiddeld	1.8	1.5	1.3

Leerlingen zonder intensieve begeleiding

Naam: Gijs K.			
Intensieve begeleiding: nee			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	1.6	1.6	1.0
Observator 2	1.4	1.6	1.2
Observator 3	1.4	1.2	1.4
Gemiddeld	1.5	1.5	1.2

Naam: Sem Z.			
Intensieve begeleiding: nee			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	1.0	1.6	1.0
Observator 2	1.4	1.6	1.2
Observator 3	1.4	1.4	1.2
Gemiddeld	1.3	1.5	1.1

Naam: Iris R.			
Intensieve begeleiding: nee			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	1.0	1.2	1.0
Observator 2	1.2	1.4	1.0
Observator 3	1.0	1.0	1.0
Gemiddeld	1.1	1.2	1.0

Naam: Jinke v/d L.			
Intensieve begeleiding: nee			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	1.4	1.4	1.2
Observator 2	1.0	1.2	1.2
Observator 3	1.2	1.4	1.2
Gemiddeld	1.2	1.3	1.2

Deelvraag 4

Hebben de geselecteerde geletterde activiteiten duidelijk effect gehad op de ontwikkeling van de leerlingen uit mijn groep 1?

Om antwoord te krijgen op deze deelvraag hebben de drie observatoren opnieuw de observatieformulieren van de drie geselecteerde leerlingen ingevuld. (zie bijlage 2) Daarna heb ik de resultaten van de tweede observaties geïnventariseerd en per leerling en in het schema naast de resultaten van de eerste observatie geplaatst. (zie bijlage 3)

Hieronder is per leerling het resultaat per tussendoel weergegeven. De wel of niet plaatsgevonden stijging is bepaald door het gemiddelde te nemen van de drie observatoren. Deze is te vinden in de donkergrijze balk.

Leerlingen met intensieve begeleiding

Naam: Jasper v/d L.			
Intensieve begeleiding: ja			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	+3.2	+3.2	+3.4
Observator 2	+3.2	+3.2	+3.2
Observator 3	+3.6	+3.6	+3.2
Gemiddeld	+3.3	+3.3	+3.3

Naam: Berend A.			
Intensieve begeleiding: ja			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	+3.2	+3.0	+3.0
Observator 2	+3.2	+3.2	+3.0
Observator 3	+3.0	+3.4	+3.2
Gemiddeld	+3.1	+3.2	+3.1

Naam: Carlijn K.			
Intensieve begeleiding: ja			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	+3.4	+3.0	+3.0
Observator 2	+3.0	+3.2	+3.0
Observator 3	+3.0	+3.0	+3.0
Gemiddeld	+3.1	+3.1	+3.0

Naam: Suze G.			
Intensieve begeleiding: ja			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	+2.4	+3.6	+3.0
Observator 2	+3.0	+3.2	+3.2
Observator 3	+2.8	+3.0	+3.2
Gemiddeld	+2.7	+3.3	+3.1

Leerlingen zonder intensieve begeleiding

Naam: Gijs K.			
Intensieve begeleiding: nee			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	+1.0	+0.6	+0.8
Observator 2	+1.0	+0.8	+1.0
Observator 3	+0.8	+0.6	+1.0
Gemiddeld	+0.9	+0.7	+0.9

Naam: Sem Z.			
Intensieve begeleiding: nee			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	+0.6	+0.8	+0.8
Observator 2	+0.4	+0.8	+0.8
Observator 3	+0.8	+0.8	+0.8
Gemiddeld	+0.6	+0.8	+0.8

Naam: Iris R.			
Intensieve begeleiding: nee			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	+0.4	+0.6	+0.6
Observator 2	+0.4	+0.8	+0.4
Observator 3	+0.8	+0.8	+0.6
Gemiddeld	+0.5	+0.7	+0.5

Naam: Gijs K.			
Intensieve begeleiding: nee			
	Tussendoel 2	Tussendoel 3	Tussendoel 5
Observator 1	+0.8	+0.6	+0.2
Observator 2	+0.4	+0.4	+0.6
Observator 3	+0.2	+0.6	+0.4
Gemiddeld	+0.5	+0.5	+0.4

5. Data-interpretatie

Na het verzamelen van alle data die voortvloeien uit mijn onderzoek, is het tijd om de resultaten nader te bekijken.

Hebben de gegevens die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen daadwerkelijk het resultaat opgeleverd waar ik op gehoopt had voordat ik aan mijn onderzoek begon?

Met andere woorden, heeft het antwoord gegeven op mijn onderzoeksvraag en de hieruit voortvloeiende deelvragen?

Bij het opzetten van mijn onderzoek was voor mij het feit dat ik alleen groep 1 leerlingen in mijn groep heb een belangrijk gegeven. Ik heb dit gegeven genomen als mijn uitgangspunt voor het tot stand komen van mijn onderzoek en de hieruit voortvloeiende onderzoeksvraag en deelvragen.

Na observatie in mijn groep, ben ik tot de conclusie gekomen dat ik de leerlingen graag op een specifiek gedeelte verder wil helpen in hun ontwikkeling. Mijn keus is gevallen op beginnende geletterdheid. Taal is iets waar de leerlingen de gehele dag mee in aanraking komen en dus iets van hun dagelijkse leven is of in sommige gevallen kan zijn.

Hieruit is mijn onderzoeksvraag naar voren gekomen:

*Hoe kan ik als leerkracht van een groep 1 mijn aanbod op het gebied van beginnende geletterdheid zo vormgeven,
dat ik de leerlingen van groep 1 begeleid in hun ontwikkeling op het gebied van beginnende geletterdheid,
teneinde ik de leerlingen, zonder voorbeeldgedrag van ervaren groep 2 leerlingen, heb gebracht tot het behalen van de vooraf gestelde doelen.*

Belangrijk hierbij is te weten wat er van de leerlingen in groep 1 kan worden verwacht op het gebied van beginnende geletterdheid. Met andere woorden: ‘*Zijn er minimum doelen specifiek voor groep 1 op het gebied van beginnende geletterdheid?*’

Door literatuurstudie is het antwoord op deze vraag mij al snel duidelijk geworden. Het verwerven van de vaardigheden die behoren tot de tussendoelen beginnende geletterdheid

worden door de leerlingen verworven in een cyclisch proces. Dit wil zeggen dat de tussendoelen terug komen, steeds op een hoger beheersingsniveau.

Na het antwoord op mijn eerste deelvraag gevonden te hebben, bleef bij mij toch de vraag spelen hoe ik de leerlingen uit groep 1 *die* extra begeleiding kan geven om ze verder te helpen in hun ontwikkeling op het gebied van beginnende geletterdheid. Het antwoord van Marieke Tomesen van het Expertisecentrum Nederlands op mijn vraag: *‘Zijn er activiteiten, buiten ‘schoolse lessen’ om, op het gebied van beginnende geletterdheid die specifiek aansluiten bij de ontwikkeling van groep 1 leerlingen’*, is een goede impuls voor mijn onderzoek geweest. Zij gaf aan dat voornamelijk de tussendoelen boekoriëntatie, verhaalbegrip, functies van geschreven taal, relaties tussen gesproken en geschreven taal en taalbewustzijn belangrijk zijn voor de leerlingen in groep 1.

Er is, zoals hierboven beschreven, een breed scala aan mogelijkheden om aan te sluiten bij het niveau en interesse van leerlingen uit groep 1. Voor mijn onderzoek heb ik besloten om een keus te maken uit de geschikte vijf tussendoelen.

Bij het maken van mijn keus heb ik geobserveerd wat de kinderen uit mijn groep interessant vinden om te doen. Waar ze veel plezier aan beleven. Hieruit kwamen de volgende twee punten sterk naar voren:

1. Ze reageren erg enthousiast als ik met een knuffel of handpop verschillende zaken introduceer of aanleer.
2. De leerlingen spelen zeer graag in de verschillende spelhoeken.

Door bij deze gegevens aan te sluiten leren de leerlingen spelenderwijs steeds meer op het gebied van beginnende geletterdheid. Schoolse lessen zijn niet nodig, de activiteiten die worden uitgevoerd zijn een logisch gevolg van hun spel.

Uiteindelijk is mijn keus gevallen op:

1. Het maken van scripts voor een poppenkastspel.
 - Handpoppen zullen in de klas een centrale rol gaan spelen.
2. Het uitvoeren van spelactiviteiten naar aanleiding van een verhalend prentenboek.
 - Spelhoeken zullen hierbij een belangrijke plaats innemen.

De tussendoelen beginnende geletterdheid die hier onder vallen zijn; tussendoel 2

‘Verhaalbegrip’, tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’ en tussendoel 5

‘Taalbewustzijn’.

Na de selectie van de tussendoelen en activiteiten heb ik een activiteitenlijst voor de twee maanden gemaakt waarin het aanbod voor de leerlingen in groep 1 vastgelegd zijn. Dit schema is een richtlijn. De ideeën van de leerlingen zijn het uitgangspunt voor de vervolgactiviteiten.

Activiteitenlijst

Week 14	<u>Observatie</u> Vaststellen van beginniveau van de acht leerlingen die voor het onderzoek geselecteerd zijn.
Week 15	<u>Introductie thema 'Ziek zijn'</u> Tussendoel 2 'Verhaalbegrip' - Prentenboeken voorlezen over het thema. - Verhaal voorspellen. Tussendoel 3 'Functies van geschreven taal' - Themahoek inrichten: Dokterspraktijk. - Introduceren van het afsprakenboek van de dokter. Tussendoel 5 'Taalbewustzijn' - Taalpop Liesje Langzaam introduceren.
Week 16	Tussendoel 2 'Verhaalbegrip' - Prentenboeken voorlezen over het thema. - Verhaal voorspellen. - Opbouw van verhalen bespreken. Tussendoel 3 'Functies van geschreven taal' - Spel in de themahoek. - Afsprakenboek van de dokter. - Introduceren van recepten uitschrijven . Tussendoel 5 'Taalbewustzijn' - Themagesprekken met Liesje Langzaam in haar taal.
Week 17	Tussendoel 2 'Verhaalbegrip' - Prentenboeken voorlezen over het thema. - Keus maken uit een prentenboek en deze herhaald voorlezen. - Kinderen m.b.v. verteltafel verhaal na laten spelen/vertellen. De

	leerkracht leest het verhaal eventueel voor. Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’ - Spel in de themahoek. - Afsprakenboek van de dokter. - Recepten uitschrijven. - Introduceren van de apotheek. - Zelf schrijven van een verhaal voor de poppenkast en deze uitvoeren. Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’ - Liesje langzaam wordt door de kinderen in de themahoek gebruikt tijdens het spel. De leerkracht neemt deze rol ook geregeld op zich.
Week 18	<u>Meivakantie</u>
Week 19	<u>Meivakantie</u>
Week 20	Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’ - Prentenboeken voorlezen over het thema. - Kinderen m.b.v. verteltafel verhaal na laten spelen/vertellen. - Kinderen vertellen het verhaal zonder concrete voorwerpen. Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’ - Spel in de themahoek. - Afsprakenboek van de dokter. - Recepten uitschrijven. - De apotheek. - Zelf schrijven van een verhaal voor de poppenkast en deze uitvoeren. Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’ - Liesje langzaam wordt door de kinderen in de themahoek gebruikt tijdens het spel.
Week 21	<u>Introductie thema ‘Sprookjes’ (verhalend ontwerp)</u> Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’ - Voorlezen episode 1 en 2. - Verhaal verder voorspellen. Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’ - Brief van de toverspiegel voorlezen en bespreken. - Brief terug schrijven aan de toverspiegel.

	Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’ - Brief van de toverspiegel is in rijm geschreven. De rijmwoorden worden nader bekeken. Misschien kunnen ze de brief in rijm afmaken.
Week 22	Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’ - Voorlezen episode 3 en 4. - Verhaal verder voorspellen. - Bespreken van de opbouw van de episodes. Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’ - Brief schrijven aan de 7 dwergen. - Er wordt een brief terug ontvangen van de 7 dwergen. Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’ - Introduceren taalpop Thijm Rijm.
Week 23	Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’ - Voorlezen episode 5 en 6. - Verhaal verder voorspellen. - Bespreken van de opbouw van de episodes. - Naspelen/vertellen van het verhaal met concrete voorbeelden. Leerkracht kan verhaal eventueel voorlezen. Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’ - Brief schrijven aan de 7 dwergen. - Er wordt een brief terug ontvangen van de 7 dwergen. Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’ - Praten met Thijm Rijm over het thema in zijn taal.
Week 24	Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’ - Voorlezen episode 7 en 8. - Verhaal verder voorspellen. - Bespreken van de opbouw van de episodes. - Naspelen/vertellen van het verhaal eerst nog met en later zonder concrete voorwerpen. Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’ - Brief schrijven aan de 7 dwergen. - Er wordt een brief terug ontvangen van de 7 dwergen.

	Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’ - Praten met Thijm Rijn over het thema in zijn taal door de kinderen zelf onderling.
Week 25	<u>Observatie</u> Vaststellen van het eindniveau van de leerlingen die voor het onderzoek geselecteerd zijn.

Het was goed om van te voren stil te staan bij welke activiteiten je wilt aanbieden aan de leerlingen, zodat de geselecteerde tussendoelen zeker terug komen.

Zoals voorspelt heeft voor het merendeel de inbreng van de leerlingen de volgorde en het aanbod van de activiteiten bepaald. Voornamelijk de leerlingen die intensief begeleid werden hebben hier hun aandeel bij gehad. Zij waren zeer enthousiast en kwamen geregeld met opmerkingen en vragen, waarop de leerkracht verder kon borduren. Spelenderwijs werd er gewerkt aan de ontwikkeling van de tussendoelen beginnende geletterdheid van de leerlingen in groep 1.

Mijn rol als leerkracht was hierbij zeer belangrijk, voornamelijk in het begin. Aan het eind van mijn onderzoek werden de leerlingen steeds zelfstandiger in het uitvoeren en toepassen van de aangeboden activiteiten.

Voordat ik heb ervaren in mijn onderzoek hoe de leerlingen van groep 1 de activiteiten oppakten en later ook zelf ideeën inbrachten, heb ik de beginsituatie bepaald van de acht leerlingen die geselecteerd waren voor het onderzoek. Dit heb ik gedaan door de drie tussendoelen die vallen onder de geselecteerde activiteiten in een 5-puntenschaal uit te zetten. Dit observatieformulier is terug te vinden in de bijlagen. (zie bijlage 2)

Op de deelvraag: *‘Wat is de beginsituatie op het gebied van beginnende geletterdheid van de leerlingen uit mijn groep 1?’*, kwam na de analyse van de gegevens van de observaties naar voren dat zowel de leerlingen die wel intensieve begeleiding krijgen als de leerlingen die geen intensieve begeleiding krijgen beide tussen de 1 en 2 scoren op de 5-puntenschaal. Dit wil zeggen dat deze leerlingen in de drie geselecteerde tussendoelen aan het begin van het onderzoek nog niet geïnteresseerd zijn of er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in tonen. Enkele uitzonderingen tonen door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in de tussendoelen.

Er is geen significant verschil tussen de score van jongens en meisjes. Verder is er ook geen significant verschil tussen de score van de leerlingen die dan wel of niet intensieve begeleiding krijgen.

Na de uitvoering van het onderzoek was het moment aangebroken om de deelvraag: *‘Hebben de geselecteerde geletterde activiteiten duidelijk effect gehad op de ontwikkeling van de leerlingen uit mijn groep 1?’* te beantwoorden.

Er is een significant verschil waar te nemen tussen de leerlingen die wel intensieve begeleiding hebben gehad en de leerlingen die geen intensieve begeleiding hebben gehad.

De leerlingen die *wel* intensieve begeleiding hebben gehad scoren op de 5-puntenschaal tussen de 4 en 5. Dit wil zeggen dat deze leerlingen geregeld op eigen initiatief in de tussendoelen zijn geïnteresseerd en er mee experimenteren of het tussendoel toepassen op eigen initiatief. Enkele uitzonderingen scoren op de 5-puntenschaal een 3. Dit wil zeggen dat deze leerlingen met begeleiding van de leerkracht regelmatig interesse tonen in het tussendoel. Er is *geen* significant verschil waarneembaar tussen de jongens en de meisjes.

De leerlingen die *geen* intensieve begeleiding hebben gehad scoren op de 5-puntenschaal tussen de 1 en 2. Dit wil zeggen dat deze leerlingen in de tussendoelen nog niet geïnteresseerd zijn of er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in tonen. Enkele uitzonderingen tonen door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in de tussendoelen. Deze leerlingen hebben zich niet tot nauwelijks ontwikkeld op het gebied van de geselecteerde tussendoelen. Uitzonderingen daargelaten.

Er is *geen* significant verschil waarneembaar tussen jongens en meisjes.

Belangrijk bij de interpretatie van de 5-puntenschaal is, om in gedachten te houden dat de tussendoelen worden verworven in een cyclisch proces. De 5-puntenschaal dient gelezen te worden horende bij het beheersingsniveau van groep 1.

6. Evaluatie

Mijn onderzoek is nu afgerond en ik kan er met een tevreden gevoel op terug kijken.

Het aanbod om naast mijn opleiding ‘Van remedial teacher naar speciale leerhulp’ het Master SEN traject te volgen was voor mij een uitdaging die ik graag aan wilde gaan. Het maken van deze keus heeft voor mijn persoonlijke ontwikkeling veel opgeleverd.

De start van het traject was in november 2007. Op dat moment was ik nog niet werkzaam op de school en in de groep waar ik mijn onderzoek wilde vormgeven en uitvoeren. De bijeenkomsten tot en met december waren voor mij hierdoor wel interessant, maar weinig concreet.

In januari 2008 kon ik mijn onderzoek opstarten. Als snel had ik de keus gemaakt mij te richten op het gebied van taal en dan met name de beginnende geletterdheid. De bijzondere positie dat de leerlingen uit mijn groep alleen groep 1 leerlingen waren, vond ik een interessant uitgangspunt. Tijdens de observaties kwam naar voren dat de leerlingen veel ontwikkelingskansen niet aangrepen, dit door het feit dat er geen groep 2 leerlingen waren die als voorbeeld konden dienen. Hier is mijn onderzoeksvraag uit ontstaan.

In de 3 jaar dat ik voor de klas heb gestaan heb ik door de ervaringen en kennis van collega's mijn kennis op het gebied van taal en voornamelijk beginnende geletterdheid uit kunnen breiden, maar deze kennis was niet voldoende toereikend om mijn onderzoek verder op uit te bouwen.

Door contact op te nemen met Brigit Diks docent Nederlands/Engels en NT2 aan de Ipabo Amsterdam heb ik aanbevelingen voor literatuur gekregen.

Ook door contact op te nemen met het Expertisecentrum Nederlands heb ik mijn literatuur uit kunnen breiden. Het lezen van de verschillende literatuur vond ik zeer interessant. Bruikbare aanvullende, en soms ook herkenbare informatie voor mijn groep. Mijn kennis op het gebied van beginnende geletterdheid heb ik zeer uitgebreid. Ik ervaar dit tijdens mijn handelen in de groep en mijn kijk op de ontwikkelingsstappen die de leerlingen maken. Steeds meer zie en ervaar ik hoe ik de leerlingen op de juiste manier kan begeleiden. Een grote verrijking voor mijzelf en de school.

De manier van werken zoals het beschreven staat in de literatuur sluit zeker aan op mijn eigen visie en vormgeving van onderwijs. De keus in het maken van de geschikte tussendoelen beginnende geletterdheid voor mijn onderzoek sluit aan op het thematisch onderwijs wat ik handhaaf in mijn groep. De inbreng van de leerlingen is hierbij van groot belang. Zij zijn de motor voor hun eigen ontwikkeling. Door de kennis die ik opgedaan heb tijdens de literatuurstudie kan ik bij de ideeën van de leerlingen aansluiten en inspelen en juist *die* impuls geven zodat ze verder komen in hun ontwikkeling. Dit in een proces dat spelenderwijs gebeurt, zonder ‘schoolse lessen’, een vorm die ik graag terug zie in mijn onderwijs.

In begin april 2008 ben ik gestart met het uitvoeren van mijn onderzoek in de praktijk. De beginsituatie die uit de analyse van de acht geselecteerde leerlingen naar voren kwam, kwam overeen met het beeld dat ik van de kinderen had in de groep. Prettig was dat de twee observatoren gedurende een week een meerdere momenten in de klas aanwezig waren, want het kunnen zien van het dan wel of niet beheersen van de tussendoelen beginnende geletterdheid is moeizaam in een eenmalige observatie waar nemen.

Het is verbazingwekkend hoe leerlingen door de juiste kennis en begeleiding van de leerkracht in een korte tijd een grote sprong in hun ontwikkeling kunnen maken. Het is een prettig gevoel om achtergrondinformatie te hebben over het activiteiten die je de leerlingen aanbied. Mijn professionele houding ten opzichte van onderwijs in beginnende geletterdheid is sterker geworden. De activiteiten die ik met de leerlingen onderneem kan ik nu plaatsen in de tussendoelen beginnende geletterdheid. Hierdoor kan ik mijn keuze die ik maak in mijn onderwijs goed onderbouwen.

Dit kwam voornamelijk tot stand tijdens het samenstellen van de activiteitenlijst waarop ik de activiteiten weergaf die ik gedurende mijn onderzoek zou aanbieden aan groep 1. Steeds heb ik teruggekoppeld onder welke tussendoelen de activiteiten vielen en of er een opbouw in de activiteiten zat. Dit vond ik een belangrijke rode draad in de uitvoering van mijn onderzoek, het geeft houvast en een duidelijk overzicht en werkte in de praktijk dan ook prettig.

Gaandeweg het onderzoek kwamen de leerlingen, voornamelijk de leerlingen die intensieve begeleiding van mij kregen, steeds meer met eigen inbreng. Dit was gemakkelijk te verwerken in mijn activiteitenoverzicht, het werd steeds meer vanzelfsprekend. Erg goed om te zien dat de geletterde activiteiten echt iets wordt van het leven van alledag van de leerlingen. Het wordt vanzelfsprekend om bijvoorbeeld tijdens het spelen in de spelhoek te schrijven en lezen. De leerlingen voeren deze handelingen steeds meer bewust uit.

Eind juni 2008 heb ik mijn onderzoek afgesloten. De drie observatoren hebben gedurende meerdere malen de acht leerlingen geobserveerd die geselecteerd waren voor het onderzoek. Tot mijn vreugde was er een significant verschil waar te nemen tussen de vier leerlingen die wel intensieve begeleiding hebben gehad en de leerlingen die geen intensieve begeleiding hebben gehad. Deze verschillen had ik gedurende mijn dagelijkse praktijk ook al snel opgemerkt tijdens het uitvoeren van mijn onderzoek.

In de organisatie van de activiteiten was het in de praktijk niet altijd mogelijk om alleen de geselecteerde vier leerlingen intensieve begeleiding te geven. Geregeld kwam het voor dat er ook andere leerlingen uit de groep, die buiten de geselecteerde acht leerlingen vielen, meededen tijdens de activiteiten in de spelhoeken. Deze leerlingen hebben er zeker ook veel van opgestoken, iets wat alleen maar mooi meegenomen is. Bij deze leerlingen is het effect van de begeleiding ook waar te nemen, alleen in kleinere mate.

Mijn ervaringen die ik tijdens mijn onderzoek heb opgedaan zijn zeer positief. Zowel voor mijn persoonlijke ontwikkeling als die van de leerlingen.

Op persoonlijk gebied is het opzetten en uitvoeren van een onderzoek een aanvulling op mijn vaardigheden. De literatuurstudie is een grote verrijking voor mijn kennis.

Voor in ieder geval de vier geselecteerde leerlingen is beginnende geletterdheid iets vanzelfsprekends geworden. Iets wat ze overal de gehele dag tegenkomen in verschillende vormen. Ook hebben de leerlingen een ontwikkeling doorgemaakt op het gebied van nieuwsgierigheid in nieuwe situaties. Ze kregen een andere houding ten opzichte van hun spel. Meer onderzoekend.

Beginnende geletterdheid is een deel van mij en de leerlingen in de groep geworden. Dit wil ik zeker vasthouden en doorgeven aan anderen.

Nawoord

Het opzetten en uitvoeren van een onderzoek is voor mij een verrijking voor mijn persoonlijke ontwikkeling. Voornamelijk de literatuurstudie heeft mij zeer aangesproken. Erg prettig en interessant om meer kennis te vergaren over een specifiek onderwerp. Het uitvoeren van het onderzoek in mijn groep was een goede aanvulling en uitwerking van de kennis die ik had opgedaan. Deze was goed toepasbaar in mijn dagelijkse praktijk.

Ik hoop in de toekomst nog geregeld literatuur te vergaren over uiteenlopende onderwerpen, om mijn kijk op onderwijs scherp te houden en te vernieuwen.

Tijdens het opzetten en uitvoeren van mijn onderzoek heb ik steun gekregen van verschillende personen om mij heen.

Ten eerste wil ik graag mijn Master SEN begeleidster Jos Geervliet – van der Hart bedanken voor haar kritische blik op de opzet van mijn onderzoek. Door haar bleef ik voortdurend scherp op mijn eigen werk.

Ook wil ik graag Edith Eeltink bedanken voor haar adviezen en meedenken tijdens de vormgeving van mijn onderzoek. Door met haar te brainstormen kwam ik steeds gerichter tot mijn uiteindelijke doel.

De derde persoon waar ik graag bij stil wil staan is Olga Hasenack. Zij is voor mij een inspiratiebron op het gebied van taalonderwijs. Ook heeft zij mij kunnen adviseren in geschikte literatuur.

Mijn school ben ik dankbaar dat ik de mogelijkheid heb gekregen om aan de opleiding ‘Van remedial teacher naar speciale leerhulp’ deel te mogen nemen. Hierdoor heb ik ook het traject van de Master SEN kunnen volgen.

De twee observatoren ben ik dankbaar voor het geduld dat zij hebben opgebracht tijdens het observeren van de acht geselecteerde leerlingen voor mijn onderzoek.

Als laatste wil ik de kinderen uit mijn groep bedanken die aan het onderzoek hebben deelgenomen. Het uitvoeren van het onderzoek was met hun erg prettig en inspirerend.

Marieke Borremans, september 2008

Literatuurlijst

Boeken

1. Kleef, M. van & Tomesen, M. (2002) *Stimulerende lees- en schrijfactiviteiten in de onderbouw: Prototype voor het creëren van interactieve leessituaties en het ontlocken van (nieuw) schrijfgedrag*.
Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands
2. Kleef, M. van & Tomesen, M. (2002) *Werken aan taalbewustzijn: Prototype voor het stimuleren van fonologisch bewustzijn in betekenisvolle contexten*.
Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands
3. Loeve, D. *Van beginnende geletterdheid tot lezen: Ideeënboek voor groep 1,2 en 3*
Drunen: Delubas
4. Verhoeven, L. & Aarnoutse, C. (1999) *Tussendoelen beginnende geletterdheid: Een leerlijn voor groep 1 tot en met 3*.
Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands

Tijdschriftartikelen

5. Douma, N.M. & Konink, M.E. (2004) Hoe zinvol is auditieve training eigenlijk? Een literatuurstudie met een praktische uitwerking
Tijdschrift voor Remedial Teaching, 1, 4-10
6. Kleef, M. van & Tomesen, M.(1) (2001) Leren lezen en schrijven omdat je begrijpt waarvoor je het kunt gebruiken.
De wereld van het jonge kind, maart, 196-200
7. Kleef, M. van & Tomesen, M.(2) (2002) Spelen met taal.
De wereld van het jonge kind, december, 104-107
8. Kleef, M. van & Tomesen, M. (2002) Geletterdheid in groep 1.
De wereld van het jonge kind, maart, 203-206

9. Sikkens, R. (2007) Lezen is als fietsen: dat kan iedereen. Een goede leesstart begint in groep 1 en 2.

Het Onderwijsbad, 5/maart, 22-25

10. Tomesen, M. & Kleef, M. van, Lezen en schrijven? Dat is denken!

JSW, 87/1, 27-30

11. Verbeeck, K. (2000) Welkom in een geletterde omgeving!

De wereld van het jonge kind, oktober, 40-43

Bijlagen

1. Tussendoelen beginnende geletterdheid	43
2. Observatiefomulieren	44
- Observatiemoment 1	
- Observatiemoment 2	
3. Inventarisatie	92
- Overzicht inventarisatie beginsituatie uitgewerkt per leerling.	92
- Overzicht inventarisatie observatie 2 uitgezet naast de resultaten van de eerste observatie uitgewerkt per leerling.	96
4. Timetable	100

Bijlage 1

Bijlage 2

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

Ingevuld door:	observator 1		
Naam:	Jasper v/d L.	Datum 1° observatie:	week 14
Leeftijd:	4.2 jaar	Datum 2° observatie:	week 25
Geslacht:	jongen	Intensieve begeleiding:	ja

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 2
Naam:	Jasper v/d L.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.2 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	jongen	Intensieve begeleiding:	ja

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> <u>5</u>
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 3
Naam:	Jasper v/d L.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.2 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	jongen	Intensieve begeleiding:	ja

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

Naam:	Berend A.	Ingevuld door:	observator 1
Leeftijd:	4.1 jaar	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Geslacht:	jongen	Datum 2 ^e observatie:	week 25
		Intensieve begeleiding:	ja

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> <u>5</u>
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

Naam:	Berend A.	Ingevuld door:	observator 2
Leeftijd:	4.1 jaar	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Geslacht:	jongen	Datum 2 ^e observatie:	week 25
		Intensieve begeleiding:	ja

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> <u>5</u>
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	Observator 3
Naam:	Berend A.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.1 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	jongen	Intensieve begeleiding:	ja

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 1
Naam:	Carlijn K.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.3 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	meisje	Intensieve begeleiding:	ja

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	1 2 <u>3</u> 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 2
Naam:	Carlijn K.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.3 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	meisje	Intensieve begeleiding:	ja

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	1 2 <u>3</u> 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 3
Naam:	Carlijn K.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.3 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	meisje	Intensieve begeleiding:	ja

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	1 2 <u>3</u> 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	1 2 <u>3</u> 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

Naam:	Suze G.	Ingevuld door:	observator 1
Leeftijd:	4.3 jaar	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Geslacht:	meisje	Datum 2 ^e observatie:	week 25
		Intensieve begeleiding:	ja

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 2
Naam:	Suze G.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.3 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	meisje	Intensieve begeleiding:	ja

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 3
Naam:	Suze G.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.3 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	meisje	Intensieve begeleiding:	ja

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 4 <u>5</u>
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 3 <u>4</u> 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 1
Naam:	Gijs K.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.1 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	jongen	Intensieve begeleiding:	nee

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 2
Naam:	Gijs K.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.1 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	jongen	Intensieve begeleiding:	nee

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

Naam:	Gijs K.	Ingevuld door:	observator 3
Leeftijd:	4.1 jaar	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Geslacht:	jongen	Datum 2 ^e observatie:	week 25
		Intensieve begeleiding:	nee

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 1
Naam:	Sem Z.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.0 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	jongen	Intensieve begeleiding:	nee

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 2
Naam:	Sem Z.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.0 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	jongen	Intensieve begeleiding:	nee

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	1 <u>2</u> 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 3
Naam:	Sem Z.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.0 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	jongen	Intensieve begeleiding:	nee

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 1
Naam:	Iris R.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.1 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	meisje	Intensieve begeleiding:	nee

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 2
Naam:	Iris R.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.1 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	meisje	Intensieve begeleiding:	nee

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 3
Naam:	Iris R.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.1 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	meisje	Intensieve begeleiding:	nee

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 1
Naam:	Jinke v/d L.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.2 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	meisje	Intensieve begeleiding:	nee

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	1 <u>2</u> 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 2
Naam:	Jinke v/d L.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.2 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	meisje	Intensieve begeleiding:	nee

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	1 <u>2</u> 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Observatieformulier

Beginnende geletterdheid groep 1

		Ingevuld door:	observator 3
Naam:	Jinke v/d L.	Datum 1 ^e observatie:	week 14
Leeftijd:	4.2 jaar	Datum 2 ^e observatie:	week 25
Geslacht:	meisje	Intensieve begeleiding:	nee

Tussendoel 2 ‘Verhaalbegrip’

	O.1	O.2
2.1 Kinderen begrijpen de taal van voorleesboeken. Ze zijn in staat conclusies te trekken naar aanleiding van een voorgelezen verhaal. Halverwege kunnen ze voorspellingen doen over het verdere verloop van het verhaal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.2 Kinderen weten dat de meeste verhalen zijn opgebouwd uit een situatieschets en een episode. Een situatieschets geeft informatie over de hoofdpersonen, de plaats en tijd van handeling. In een episode doet zich een bepaald probleem voordat vervolgens wordt opgelost.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
2.3 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal naspelen terwijl de leerkracht vertelt.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
2.4 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen, aanvankelijk met steun van illustraties	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
2.5 Kinderen kunnen een voorgelezen verhaal navertellen zonder gebruik te hoeven maken van illustraties.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5

Tussendoel 3 ‘Functies van geschreven taal’

	O.1	O.2
3.1 Kinderen weten dat geschreven taalproducties zoals briefjes, brieven, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 2 <u>3</u> 4 5
3.2 Kinderen weten dat symbolen zoals logo's en pictogrammen verwijzen naar taalhandelingen.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
3.3 Kinderen zijn zich bewust van het permanente karakter van geschreven taal.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.4 Kinderen weten dat tekenen en tekens produceren mogelijkheden bieden tot communicatie.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
3.5 Kinderen weten wanneer er sprake is van de taalhandelingen ‘lezen’ en ‘schrijven’. Ze kennen het onderscheid tussen ‘lezen’ en ‘schrijven’.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5

Tussendoel 5 ‘Taalbewustzijn’

	O.1	O.2
5.1 Kinderen kunnen woorden en zinnen onderscheiden.	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.2 Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5
5.3 Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals kin-der-wa-gen.	1 <u>2</u> 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.4 Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (‘Pan rijmt op Jan’) en later met behulp van beginrijm (‘Kees en Kim beginnen allebei met k’)	<u>1</u> 2 3 4 5	1 <u>2</u> 3 4 5
5.5 Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden zoals bij p-e-n.	<u>1</u> 2 3 4 5	<u>1</u> 2 3 4 5

Toelichting

De tussendoelen beginnende geletterdheid worden behaald in een Cyclisch proces. De tussendoelen komen op een steeds hoger niveau terug. Het proces stopt niet na groep 1/2 en groep 3, maar gaat door in de andere groepen.

De hierboven beschreven tussendoelen, verhaalbegrip / functies geschreven taal / taalbewustzijn, zijn voornamelijk van belang voor groep 1. Deze drie tussendoelen staan beschreven in het observatieformulier omdat deze van belang zijn voor het onderzoek.

Interpretatie schaalwaarde

1 = Is er nog niet in geïnteresseerd.

2 = Toont er door begeleiding van de leerkracht af en toe interesse in.

3 = Toont er door begeleiding van de leerkracht geregeld interesse in.

4 = Is er geregeld op eigen initiatief in geïnteresseerd en experimenteert.

5 = Past het tussendoel op eigen initiatief toe.

Bijlage 3**Overzicht inventarisatie beginsituatie uitgewerkt per leerling.**

Naam: Jasper v/d L.									
Intensieve begeleiding: ja									
	Tussendoel 2			Tussendoel 3			Tussendoel 5		
	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3
Observatie	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
3	1	1	1	1	1	1	1	1	1
4	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Gemiddeld	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0

Naam: Berend A.									
Intensieve begeleiding: ja									
	Tussendoel 2			Tussendoel 3			Tussendoel 5		
	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3
Observatie	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
3	1	1	1	1	1	1	1	1	1
4	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Gemiddeld	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0

Naam: Carlijn K.									
Intensieve begeleiding: ja									
	Tussendoel 2			Tussendoel 3			Tussendoel 5		
	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3
Observatie	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	1	1	2	2	2	2	1	1	1
2	2	2	2	1	1	2	1	1	1
3	1	2	2	1	1	1	2	3	3
4	2	2	2	3	2	3	2	2	2
5	1	2	2	2	2	2	1	1	1
Gemiddeld	7:5=1.4	9:5=1.8	10:5=2.0	9:5=1.8	8:5=1.6	10:5=2.0	7:5=1.4	8:5=1.6	8:5=1.6

Naam: Suze G.									
Intensieve begeleiding: ja									
	Tussendoel 2			Tussendoel 3			Tussendoel 5		
	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3
Observatie	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	2	1	2	2	2	2	1	1	1
2	2	2	2	1	1	1	1	1	1
3	2	1	2	1	2	2	2	1	1
4	2	2	2	1	1	2	2	2	2
5	2	1	2	1	1	2	1	1	2
Gemiddeld	10:5=2.0	7:5=1.4	10:5=2.0	6:5=1.2	7:5=1.4	9:5=1.8	7:5=1.4	6:5=1.2	7:5=1.4

Naam: Gijs K.									
Intensieve begeleiding: nee									
	Tussendoel 2			Tussendoel 3			Tussendoel 5		
	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3
Observatie	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	2	2	2	2	2	2	1	1	1
2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
3	2	2	2	2	2	1	1	2	2
4	2	1	1	1	1	1	1	1	2
5	1	1	1	2	2	1	1	1	1
Gemiddeld	8:5=1.6	7:5=1.4	7:5=1.4	8:5=1.6	8:5=1.6	6:5=1.2	5:5=1.0	6:5=1.2	7:5=1.4

Naam: Sem Z.									
Intensieve begeleiding: nee									
	Tussendoel 2			Tussendoel 3			Tussendoel 5		
	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3	Observerator 1	Observerator 2	Observerator 3
Observatie	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	1	1	1	2	2	2	1	1	1
2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
3	1	2	2	1	1	1	1	2	2
4	1	2	2	2	2	1	1	1	1
5	1	1	1	2	2	2	1	1	1
Gemiddeld	5:5=1.0	7:5=1.4	7:5=1.4	8:5=1.6	8:5=1.6	7:5=1.4	5:5=1.0	6:5=1.2	6:5=1.2

Naam: Iris R.									
Intensieve begeleiding: nee									
	Tussendoel 2			Tussendoel 3			Tussendoel 5		
	Observer 1	Observer 2	Observer 3	Observer 1	Observer 2	Observer 3	Observer 1	Observer 2	Observer 3
Observatie	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	1	1	1	1	2	1	1	1	1
2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
3	1	2	1	1	1	1	1	1	1
4	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5	1	1	1	2	2	1	1	1	1
Gemiddeld	5:5=1.0	6:5=1.2	5:5=1.0	6:5=1.2	7:5=1.4	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0	5:5=1.0

Naam: Jinke v/d L.									
Intensieve begeleiding: nee									
	Tussendoel 2			Tussendoel 3			Tussendoel 5		
	Observer 1	Observer 2	Observer 3	Observer 1	Observer 2	Observer 3	Observer 1	Observer 2	Observer 3
Observatie	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	1	1	1	2	1	2	1	1	1
2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
3	2	1	2	1	1	1	2	1	2
4	2	1	1	1	1	1	1	2	1
5	1	1	1	2	2	2	1	1	1
Gemiddeld	7:5=1.4	5:5=1.0	6:5=1.2	7:5=1.4	6:5=1.2	7:5=1.4	6:5=1.2	6:5=1.2	6:5=1.2

Overzicht inventarisatie observatie 2 uitgezet naast de resultaten van de eerste observatie uitgewerkt per leerling.

Naam: Jasper v/d L.																											
Intensieve begeleiding: ja																											
	Tussendoel 2									Tussendoel 3									Tussendoel 5								
	Observator 1			Observator 2			Observator 3			Observator 1			Observator 2			Observator 3			Observator 1			Observator 2			Observator 3		
Observatie	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+
1	1	4	3	1	4	3	1	5	4	1	4	3	1	4	3	1	5	4	1	5	4	1	5	4	1	5	4
2	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3
3	1	5	4	1	5	4	1	5	4	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	5	4	1	4	3	1	4	3
4	1	4	3	1	4	3	1	5	4	1	4	3	1	4	3	1	5	4	1	4	3	1	4	3	1	4	3
5	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	5	4	1	5	4	1	5	4	1	4	3	1	4	3	1	4	3
Gemiddeld	16:5= +3.2			16:5= +3.2			18:5= +3.6			16:5= +3.2			16:5= +3.2			18:5= +3.6			17:5= +3.4			16:5= +3.2			16:5= +3.2		

Naam: Berend A.																											
Intensieve begeleiding: ja																											
	Tussendoel 2									Tussendoel 3									Tussendoel 5								
	Observator 1			Observator 2			Observator 3			Observator 1			Observator 2			Observator 3			Observator 1			Observator 2			Observator 3		
Observatie	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+
1	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	5	4	1	5	4	1	5	4	1	5	4	1	5	4
2	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3
3	1	5	4	1	5	4	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3
4	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3
5	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	5	4	1	3	2	1	3	2	1	4	3
Gemiddeld	16:5= +3.2			16:5= +3.2			15:5= +3.0			15:5= +3.0			16:5= +3.2			17:5= +3.4			15:5= +3.0			15:5= +3.0			16:5= +3.2		

Naam: Carlijn K.																											
Intensieve begeleiding: ja																											
	Tussendoel 2									Tussendoel 3									Tussendoel 5								
	Observer 1			Observer 2			Observer 3			Observer 1			Observer 2			Observer 3			Observer 1			Observer 2			Observer 3		
Observatie	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+
1	1	4	3	1	4	3	2	5	3	2	5	3	2	5	3	2	5	3	1	5	4	1	5	4	1	5	4
2	2	5	3	2	5	3	2	5	3	1	4	3	1	4	3	2	5	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3
3	1	5	4	2	5	3	2	5	3	1	5	4	1	5	4	1	5	4	2	5	3	3	5	2	3	5	2
4	2	5	3	2	5	3	2	5	3	3	5	2	2	5	3	3	5	2	2	4	2	2	5	3	2	5	3
5	1	5	4	2	5	3	2	5	3	2	5	3	2	5	3	2	5	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3
Gemiddeld	17.5= +3.4			15.5= +3.0			15.5= +3.0			15.5= +3.0			16.5= +3.2			15.5= +3.0			15.5= +3.0			15.5= +3.0			15.5= +3.0		

Naam: Suze G.																											
Intensieve begeleiding: ja																											
	Tussendoel 2									Tussendoel 3									Tussendoel 5								
	Observer 1			Observer 2			Observer 3			Observer 1			Observer 2			Observer 3			Observer 1			Observer 2			Observer 3		
Observatie	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+
1	2	4	2	1	4	3	2	5	3	2	5	3	2	5	3	2	5	3	1	5	4	1	5	4	1	5	4
2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3	1	4	3
3	2	5	3	1	5	4	2	5	3	1	5	4	2	4	2	2	5	3	2	4	2	1	4	3	1	5	4
4	2	5	3	2	5	3	2	5	3	1	5	4	1	5	4	2	5	3	2	5	3	2	5	3	2	5	3
5	2	4	2	1	4	3	2	5	3	1	5	4	1	5	4	2	5	3	1	4	3	1	4	3	2	4	2
Gemiddeld	12.5= +2.4			15.5= +3.0			14.5= +2.8			18.5= +3.6			16.5= +3.2			15.5= +3.0			15.5= +3.0		16.5= +3.2		16.5= +3.2				

Naam: Gijs K.																											
Intensieve begeleiding: nee																											
	Tussendoel 2									Tussendoel 3									Tussendoel 5								
	Observerator 1			Observerator 2			Observerator 3			Observerator 1			Observerator 2			Observerator 3			Observerator 1			Observerator 2			Observerator 3		
Observatie	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+
1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	2	0	2	3	1	2	2	0	1	2	1	1	2	1	1	2	1
2	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	1	0	1	2	1	1	1	0	1	1	0	1	2	1	1	2	1
3	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	2	0	1	2	1	1	2	1	2	3	1	2	3	1
4	2	3	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	2	3	1
5	1	2	1	1	2	1	1	1	0	2	3	1	2	3	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1
Gemiddeld	5:5= +1.0			5:5= +1.0			4:5= +0.8			3:5= +0.6			4:5= +0.8			3:5= +0.6			4:5= +0.8			5:5= +1.0			5:5= +1.0		

Naam: Sem Z.																											
Intensieve begeleiding: nee																											
	Tussendoel 2									Tussendoel 3									Tussendoel 5								
	Observerator 1			Observerator 2			Observerator 3			Observerator 1			Observerator 2			Observerator 3			Observerator 1			Observerator 2			Observerator 3		
Observatie	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+
1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1
2	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0
3	1	2	1	2	2	0	2	3	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	2	3	1	2	3	1
4	1	2	1	2	2	0	2	3	1	2	3	1	2	3	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1
5	1	2	1	1	2	1	1	2	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1
Gemiddeld	3:5=+0.6			2:5=+0.4			4:5=+0.8			4:5=+0.8			4:5=+0.8			4:5=+0.8			4:5=+0.8			4:5=+0.8			4:5=+0.8		

Naam: Iris R.																											
Intensieve begeleiding: nee																											
	Tussendoel 2									Tussendoel 3									Tussendoel 5								
	Observer 1			Observer 2			Observer 3			Observer 1			Observer 2			Observer 3			Observer 1			Observer 2			Observer 3		
Observatie	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+
1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	2	3	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1
2	1	1	0	1	1	0	1	2	1	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0
3	1	2	1	2	3	1	1	2	1	1	1	0	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1
4	1	1	0	1	1	0	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	1	0	1	2	1
5	1	1	0	1	1	0	1	1	0	2	3	1	2	3	1	1	2	1	1	1	0	1	1	0	1	1	0
Gemiddeld	2:5= +0.4			2:5= +0.4			4:5= +0.8			3:5= +0.6			4:5= +0.8			4:5= +0.8			3:5= +0.6			2:5= +0.4			3:5= +0.6		

Naam: Jinke v/d L.																											
Intensieve begeleiding: nee																											
	Tussendoel 2									Tussendoel 3									Tussendoel 5								
	Observer 1			Observer 2			Observer 3			Observer 1			Observer 2			Observer 3			Observer 1		Observer 2			Observer 3			
Observatie	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+	1	2	+
1	1	3	2	1	2	1	1	2	1	2	3	1	1	2	1	2	3	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1
2	1	2	1	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0
3	2	3	1	1	2	1	2	2	0	1	2	1	1	1	0	1	2	1	2	2	0	1	2	1	2	2	0
4	2	2	0	1	1	0	1	1	0	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	1	0	2	2	0	1	2	1
5	1	1	0	1	1	0	1	1	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	1	1	0	1	2	1	1	1	0
Gemiddelde	4:5= +0.8			2:5= +0.4			1:5= +0.2			3:5= +0.6			2:5= +0.4			3:5= +0.6			1:5= +0.2		3:5= +0.6			2:5= +0.4			

Bijlage 4

Timetable

Hieronder vindt u het planningsoverzicht van mijn Master SEN.

In de periode van november en december was ik nog niet werkzaam op de school waar ik mijn onderzoek wilde uitvoeren. Hierdoor ben ik in januari gestart.

Periode	Activiteit	Betrokkenen
Nov. 2007	- n.v.t.	- n.v.t.
Dec. 2007	- n.v.t.	- n.v.t.
Jan. 2008	- Onderzoeksvraag	- Team en directie - Edith Eeltink
Feb. 2008	- Intro - Hoofdstuk 1 en 2 & deelvragen	- Edith Eeltink
Maart 2008	- Hoofdstuk 3 - Onderzoeksvraag en deelvragen uitwerken	- Edith Eeltink - Team
April 2008	- Hoofdstuk 4 - Start onderzoek	- Edith Eeltink - Team - Kinderen groep 1
Mei 2008	- Hoofdstuk 4 - Onderzoek	- Edith Eeltink - Team - Kinderen groep 1
Juni 2008	- Onderzoek afronden - Hoofdstuk 5 en 6 - Nawoord	- Edith Eeltink - Team - Kinderen groep 1